

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Marta Domagalska-Grędyś

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

PRZESŁANKI KAPITAŁU POMOSTOWEGO W RELACJACH SIECIOWYCH GOSPODARSTW ROLNYCH

EVIDENCE OF BRIDGING SOCIAL CAPITAL IN NETWORK RELATION OF FARMS

Słowa kluczowe: sieci, relacje sieciowe, kapitał społeczny pomostowy

Key words: network, network relationships, bridging social capital

Abstrakt. Celem badań było zidentyfikowanie relacji w sieci gospodarstw z grup producentów rolnych (GPR), świadczących o kapitale społecznym. Założono, że kapitał pomostowy określa relacje zewnętrzne członków GPR. Podstawą analiz był kwestionariusz wywiadu z liderami takich grup w województwie małopolskim, przeprowadzony w 2014 roku. W ocenie relacji uwzględniano m.in. celowość i zależność (władzę), czas współpracy, formę prawną grup i branżę. Kapitał społeczny pomostowy wyraźnie zaznaczył się w sieciach relacji gospodarstw z młodych grup i mniej liczebnych. Członkowie grup starszych i o większej liczności tworzyli mniej relacji międzygrupowych.

Wstęp

Obecność grup producentów rolnych (GPR) w rozważaniach na temat kapitału społecznego wydaje się dość oczywista. Po pierwsze, mają one jego podstawowe znamiona, takie jak: zasady, relacje, zaufanie, współpraca¹. Po drugie, ze względu na uzyskiwane efekty, kapitał ekonomiczny tworzony przez GPR jest szczególnie cennym kapitałem społecznym. Zaprezentowano wyniki badań dotyczących rozpoznania rodzajów relacji tworzonych z udziałem członków GPR. Celem badań była wstępna diagnoza relacji. Założono, że na bazie relacji tworzą się trwałe związki współpracy i perspektywy rozwoju struktur grupowych w rolnictwie tudzież kapitał społeczny. Chociaż GPR mają zdefiniowane (jednorodnie) cele działania², to tworzą one niejednakowe relacje. Śledząc sytuację w GPR od początku ich powstawania w Polsce, nietrudno dostrzec, że relacje we współczesnych grupach (w 2014 roku) są zróżnicowane w zależności od branży i formy prawnej. Inne relacje tworzą producenci tytoniu, inne producenci jaj czy sadownicy. Podobne zróżnicowanie relacji występuje ze względu na formę prawną wśród członków spółek, spółdzielni i zrzeszeń. Z uwagi na dywersyfikację badanych powiązań można przypuszczać, że GPR są źródłem różnego kapitału społecznego.

Podstawę teoretyczną rozważań stanowi założenie, że relacje sieci gospodarstw z GPR określają relacyjny kapitał społeczny (np. zewnętrzny/wewnętrzny czy wiążący i pomostowy³). Opisywany kapitał społeczny jest oparty na sieciach wpływu i relacjach międzyludzkich (na relacjach między rolnikami w grupie i z instytucjami). Przyjęto, że pewne atrybuty jednostek⁴ (członków grup), charakteryzujące kapitał społeczny zawarty w sieciach GPR kształtują efektywność rynkową tych grup.

Współczesne grupy rolników są bardziej świadome znaczenia działań wspólnych, dlatego tworzą bardziej zróżnicowane relacje. Relacje są różnicowane ze względu na formę prawną np. w spółce,

¹ Kapitał społeczny postrzegano jako atrybut jednostek i grup, nie całych społeczeństw [Chlebicka i in. 2014].

² Cele działania określa *Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw*, Dz.U. z 2000 r. nr 88, poz. 983 z późn. zm.

³ Kapitał wewnętrzny organizacji związany jest z relacjami wewnątrz organizacji, zewnętrzny z relacjami utrzymywanymi przez grupę lub jej członków na zewnątrz. Kapitał wiążący odpowiedzialny jest za tworzenie solidarności w GPR, stwarza warunki zaufania i norm wzajemności. Kapitał pomostowy umożliwia nawiązywanie kontaktów na zewnątrz GPR, tym samym sprzyja zwiększaniu możliwości adaptacyjnych grupy, utrzymywaniu otwartości na różnorodność perspektyw [Burt 1992, Tsai, Ghoshal 1998].

⁴ Atrybuty grup przekładające się na efektywność rynkową grup to m.in.: profil produkcji, liczba członków, czas współdziałania, forma prawna.

spółdzielni zarząd decyduje o spotkaniach formalnych (zebraniach), w zrzeczeniach o spotkaniach decydują naturalni liderzy lub członkowie. Międzygrupowe relacje zależą od profilu produkcji, np. grupy tytoniowe ograniczają swoje kontakty do dostawców środków ochrony tytoniu, biorą udział w szkoleniach na temat produkcji tytoniu organizowanych tylko przez wybranych dostawców środków produkcji.

Materiał i metodyka badań

Badania przeprowadzono wśród liderów grup producentów województwa małopolskiego w 2014 roku z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu. Postępowanie badawcze miało na celu dotarcie do wszystkich zarejestrowanych grup. Pozytywnie na przeprowadzenie wywiadu odpowiedziało 13 grup z 21 zarejestrowanych. Grupy niebiorące⁵ udziału w badaniu, poza jedną, która była w stanie likwidacji, nie uzasadniały swojej decyzji odmowy wywiadu (najczęściej nie określały daty wywiadu, tzn. pozostawiały to na czas nieokreślony). Opracowanie prezentuje część wstępnych wyników badań odnoszących się do relacji członków GPR (województwa małopolskiego) z podmiotami zewnętrznymi. Analizę relacji przeprowadzono, uwzględniając podmioty zewnętrzne wchodzące w związki z gospodarstwami (dostawców, odbiorców, urzędy, banki) oraz według dwóch kryteriów teoretycznych oceny relacji: 1) władzy (zależności) i 2) celu wchodzenia w relację [Wit, Meyer 2007, Niemczyk i in. 2012].

Relacje sieciowe tworzone przez gospodarstwa z GPR stanowiły przyczynek do oceny kapitału ludzkiego. Założono, że relacje wewnętrzne tworzą kapitał wiążący, a relacje z otoczeniem są przesłanką kapitału pomostowego. Wybór kapitału pomostowego w realiach południowo-wschodniej Polski był celowy. Chodziło o bliższe rozpoznanie deficytowego pomostowego kapitału społecznego w rejonie Polski uchodzącym za rezerwuar kapitału wiążącego (zakorzenionego w rodzinnych, lokalnych społecznościach) [Zarycki 2008]. Przyjęty kontekst badań był próbą oceny kapitału społecznego reprezentowanego przez polskie GPR, problem ten podejmowała Chlebicka i współautorzy [2014].

Relacje sieciowe zrzeszonych rolników a ocena kapitału społecznego

Gospodarstwa z GPR tworzą relacje sieciowe na bazie współpracy. Gray [1989] sugeruje pięć atrybutów takich relacji: 1) występowanie współzależności pomiędzy podmiotami, 2) wspólne podejmowanie decyzji, 3) założenie różnorodności działań i sposobów rozwiązywania problemów, 4) występowanie odpowiedzialności zbiorowej, 5) postrzeganie współpracy jako procesu ciągłych zmian (więcej na temat specyfiki sieci tworzonej przez grupy w artykule Domagalskiej-Grędyś [2014]).

Specyfika tych układów sieciowych związana jest z branżą i mechanizmem funkcjonowania rynku. Współczesne uwarunkowania gospodarcze wymuszają na przedsiębiorstwach (gospodarstwach rolnych) nawiązywanie stosunków kooperacyjnych [Nowacki 2014]. Dla ogółu przedsiębiorstw takie układy „organizuje” głównie konkurencja rynkowa. W przypadku gospodarstw rolnych współpracę uzasadnia negatywne oddziaływanie ryzyka naturalnego produkcji. Jedną z form współpracy są powiązania sieciowe, których podstawę stanowią stosunki partnerskie w grupach producentów rolnych przyczyniające się do redukcji ryzyka i poprawy efektywności gospodarstw zrzeszonych [Domagalska-Grędyś 2014].

Relacje sieciowe mogą wpływać na wiele elementów związanych z działalnością gospodarstw. W badaniach relacji zaznaczają się dwa zasadnicze kierunki: pierwszy dotyczy badań jakościowych (odnoszący się m.in. do zaufania, spójności), drugi – ilości kontaktów w sieci powiązań⁶. Istotne jest również badanie korzyści z uczestnictwa w sieci, analizowane w kategoriach np. renty ekonomicznej [Niemczyk i in. 2012]. Gospodarstwa zrzeszone zyskują wyższą jakość produkcji, zwiększenie sprzedaży, inwestują wspólnie, ale też podejmują lepsze decyzje na rynku i wymieniają się doświadczeniami i wiedzą technologiczną. Gospodarstwa z GPR można postrzegać w

⁵ Udziału nie brały trzy grupy wstępnie uznane (dwie spółki z o.o. i spółdzielnia owocowo-warzywna) i 8 grup uznanych (spółki z o.o. i spółdzielnie o profilach produkcji: owocowo-warzywny, tytoniowy, ziarna zbóż, rośliny uprawiane na cele energetyczne, ziarna zbóż oleistych, drób – kurczaki, indyki).

⁶ Szerokie spektrum kierunków analiz sieci zebrał Niemczyk [2006].

roli węzłów⁷ sieci rozproszonych indywidualnych gospodarstw. Oznacza to, że spełniają rolę koordynatorów działań rynkowych, ale też mają większą siłę wpływu na dyktowanie cen. W związku z tym gospodarstwa zrzeszone i ich grupy stanowią jednostki napędowe w rolnictwie, kontrolujące zasoby innych jednostek (spoza grup) i mogące sięgać po efekty synergii.

Relacje sieciowe (ich kategorie) są najpowszechniejszą perspektywą w badaniach sieci [Niemczyk i in. 2012]. Jednym z kryteriów oceny relacji jest celowość. De Wit i Meyer [2007] podkreślali, że podstawowym celem nawiązywania relacji jest uzyskiwanie efektów synergii i wyróżnili trzy typy relacji: 1) nastawione na dzielenie się zasobami, 2) integrację działań i 3) zgranie pozycji. Układ tych analiz można częściowo zastosować do analiz relacji sieciowych gospodarstw z GPR (relacji z odbiorcami, sieciami handlowymi, dostawcami środków produkcji, doradcami, bankami, pracownikami nauki). Kolejnym typem analiz relacji w sieci jest rozkład władzy. Można wyróżnić cztery układy sił: 1) relacje wzajemnej niezależności (z doradcami), 2) nierównomiernej niezależności, 3) wzajemnej zależności (dostawcami, odbiorcami) oraz 4) nierównomiernej zależności (z instytucjami np. ARiMR, urzędem marszałkowskim).

Pomocny w analizach relacji sieciowych gospodarstw zrzeszonych wydaje się uproszczony w stosunku do wcześniejszego, układ oparty na zależności i niezależności. Pierwszy typ relacji (zależności) jest bliższy układom hierarchicznym, drugi (relacje niezależności) idei rynku. Uzasadnieniem znaczenia takich analiz jest spostrzeżenie, że jakkolwiek „zależność” w relacjach wpływa na rozwój i budowanie przewagi konkurencyjnej. Praktycznie oznacza to, że uczestnicy „relacji zależnych” mogą uzyskiwać quasi-rentę (zmniejszanie kosztów), a uczestnicy „relacji niezależnych” mają mniejsze koszty podtrzymywania relacji (bo są niezależni). Gdy produkty są znormalizowane, to sieci oparte na relacjach niezależności mogą mieć więcej zalet, ponieważ pobudzają procesy innowacyjności i dostosowania [Dyer 1997]. Znaczenie relacji „zależności i niezależności” w sieci można też rozpatrywać z perspektywy wymiany informacji i korzyści związanych z doskonaleniem wiedzy. Relacje niezależne są bardziej efektywne w doskonaleniu wiedzy jawnej, dają niewielki zakres wymiany informacji w przeciwieństwie do relacji zależnych, które są bardziej efektywne w stosunku do niejawnej wiedzy i umożliwiają wymianę większej liczby informacji [Niemczyk i in. 2012]. De Wit i Meyer, oprócz władzy, wskazywali na dwie inne determinanty powstawania relacji: pilność i intensywność. Nasilenie tych cech (pilności i intensywności relacji) przyspiesza tworzenie relacji. Biorąc pod uwagę, że kapitał społeczny jest oparty na sieciach wpływu i relacjach międzyludzkich, gospodarstwa zrzeszone w sieci GPR są potencjalnym źródłem korzyści. Zgodnie z definicją Burtę [1992], kapitału społecznego pomostowego należy poszukiwać w kontaktach zewnętrznych GPR, które zwiększają możliwości adaptacyjne grupy. Taki też kierunek obserwacji przyjęto w artykule, uznając, że przez identyfikację relacji można określić przesłanki kapitału pomostowego.

Wyniki badań

Charakterystyka obszaru badań

Województwo małopolskie od początku funkcjonowania ustawy o grupach producentów rolnych (2000 rok) przodowało w liczebności zarejestrowanych grup owocowo-warzywnych. Z czasem powstawały grupy produkujące liście tytoniu, zboża, jaja, trzodę chlewną. Tradycje produkcyjne (specjalizacja) tego rejonu decydowały o profilu zakładanych grup i formach prawnych, a więc i o charakterze powstającej sieci tworzonej przez rolników. Przykładowo w rejonie przetwórci „Tymbark” do tej pory funkcjonuje zrzeszenie skupiające 337 producentów owoców miękkich, a w rejonie Proszowic-Opatkowic zrzeszenie 264 plantatorów tytoniu. Obie struktury opierają działalność na relacjach formalnych na bazie kontraktacji.

⁷ Cechami węzłów jest m.in. to, że są niezależne od siebie kapitałowo, tworzą relacje oparte na przepływach zasobów i wiedzy, suma działań węzłów przynosi efekt synergiczny, mają zdolność elastycznej adaptacji polegającej na umiejętności wchodzenia w modułowe relacje [Czakon 2007, s. 163, Knap-Stefanik 2010, Niemczyk 2006, s. 25-26, Chodyński 2010, cyt. za: Niemczyk i in. 2012, s. 25]

Specyfika badanych sieci

Charakterystyczne dla badanej sieci gospodarstw z GPR jest powszechniejsze występowanie zrzeszeń w branży tytoniowej i owocowej, a spółdzielni⁸ i spółek z o.o. głównie w branżach związanych z produkcją ziaren zbóż i rzepaku, trzody chlewnej, drobiu, jaj (tab. 1). Ujawnia się swoisty podział między siecią gospodarstw z umową kontraktacyjną (rynek tytoniu i owoców przy zakładzie przetwórczym) oraz bez gwarancji sprzedaży (pozostałe sytuacje). Pierwszy przypadek (z kontraktem) odnosi się do sieci pionowych (zdominowanych występowaniem relacji dostawca-odbiorca), a drugi do sieci poziomych (zdominowanych występowaniem relacji producent-producent). Typ sieci z przewagą relacji poziomych jest szczególnie gdy łączy podmioty podobne, które poza siecią konkurują ze sobą.

Typ sieci pionowej charakteryzuje niesymetryczność poprzez obecność podmiotu centralnego, który opracowuje i koordynuje strategię (np. przetwórcy określającego warunki kontraktu dla rolników). Z kolei w sieci poziomej dominuje symetryczny układ relacji i mogą być brane pod uwagę wszystkie związki uczestników (rolników), które nie wymagają umów formalnych czy zależności kapitałowych i brany jest także pod uwagę interes pojedynczych uczestników (a nie tylko podmiotu centralnego) [Ciesielski 2013].

O jakości kapitału pomostowego świadczą m.in.: liczba relacji, różnorodność, dostęp do wyższych pozycji w hierarchii układów sieciowych, na co wskazuje m.in. Łopaciuk-Goncarczyk [2007]. Jeśli chodzi o liczebność relacji („intensywność”), to największą wśród badanych wykazały gospodarstwa zrzeszone z nowych grup (świeżo zarejestrowane spółdzielnie, poz. 5-8 w tab. 2), najmniejszą – zrzeszenia (dwa zrzeszenia z ponad 200 członkami, kontraktujące owoce i

Tabela 1. Ogólne dane o badanych grupach producentów rolnych

Table 1. General information on the studied groups of agricultural producers

Numer grupy/ Number of group	Forma prawna/ Legal form	Wiek grupy [lata]/Age of group [years]	Liczba członków (2014 r.)/ Number of members (2014)	Produkt grupowy/ Groups' product
1.	sp. z o.o./joined stock company	9	8	jaja ptasie (kurze)/birds' eggs (hen)
2.	spółdzielnia/cooperative	4	36	trzoda chlewna/pigs
3.	zrzeszenie/association	1	488	liście tytoniu suszone/dried tobacco leaves
4.		10	264	
5.	spółdzielnia/cooperative	1	6	ziarno zbóż i rzepaku/grains and oilseed
6.		1	6	
7.		1	6	
8.		1	7	
9.		1	23	owoce/fruits
10.	sp. z o.o./joined stock company	1	11	owoce-gruszki/fruits-pears
11.		2	74	
12.	zrzeszenie/association	4	337	porzeczki, wiśnie, aronia, jabłka/currant, cherry, chokeberry, apples

Źródło: badania własne na podstawie rejestru gpr województwa małopolskiego z 24 marca 2014 r.

Source: own research based on the register of agricultural producer groups from Malopolska on March 24, 2014.

⁸ Na terenie województwa małopolskiego występowały też trzy spółdzielnie owocowe, co nie zmienia kontekstu, że trwały kontraktację z zakładem przetwórstwa owocowego prowadziło zrzeszenie powołane na potrzeby przetwórci jeszcze przed wprowadzeniem ustawy o GPR (2000 rok).

Tabela 2. Zewnętrzne relacje sieciowe gospodarstw z sieci gpr
Table 2. External relations of farms in network producer groups

Numer grupy/ Number of group	Zewnętrzne relacje z/External relations with*:									Ogółem/ Total
	odbiorcami/ customers	sieciami handlowymi/ supermarkets	dostawcami środków produkcji/ suppliers of inputs	urzędem skarbowym/ with tax office	urzędami: gminy, powiatowym, marszałkowskim/ the authorities: municipalities	bankami/banks	doradcami rolnymi/ agricultural advisors	uniwersytecie rolniczym/ agriculture university		
1.	1	1	1	1	0	0	1	1	6	
2.	1	0	1	1	1	0	0	1	5	
3.	1	0	1	1	0	1	1	1	6	
4.	0	0	1	1	0	1	0	0	3	
5.	1	0	1	1	1	1	1	1	7	
6.	1	0	1	1	1	1	1	1	7	
7.	1	0	1	1	1	1	1	1	7	
8.	1	0	1	1	1	1	1	1	7	
9.	0	0	1	1	1	1	0	1	5	
10.	0	1	1	1	1	1	0	0	5	
11.	1	1	1	1		1	0	1	6	
12.	0	0	1	0	1	1	1	1	5	
13.	0	0	0	0	1	1	0	1	3	
Razem/ Total**	8	3	12	11	9	11	7	11	72	

* występowanie relacji oznaczono cyfrą 1, ** sumy odnoszące się do najczęściej występujących relacji gospodarstw z podmiotami zewnętrznymi/presence of relationships marked with a 1, ** the sum relating of the most common farms' relationships with external entities

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

tytoń – tab. 1 i 2). Wynika z tego, że tworzenie sieci gospodarczych przez GPR obfituje w relacje w początkowym okresie formułowania się grup. Relacje te są oparte na kryterium zarówno „zależności” równomiernej, jak i nierównomiernej. Z kolei ocena relacji według kryterium ich celowości wskazuje głównie na obecność relacji z tendencją do integracji działań (np. na skutek osiągnięcia efektu skali). Niezidentyfikowano ani relacji dzielenia się zasobami, ani zgrania pozycji (np. strategicznych, koalicji i lobbingu), co świadczy o małym jeszcze doświadczeniu w wykorzystywaniu pozycji w badanej sieci przez gospodarstwa zrzeszone. Na podstawie oceny zależności w relacjach gospodarstw można oszacować ich skłonność do wymiany informacji i zarządzania wiedzą. Sądzić należy, że skoro dominowały relacje zależne, występowała też skłonność do większej wymiany informacji, ale większa efektywność zarządzania wiedzą niejawną. Poprzez sieć powiązań gospodarstwa zyskują dostęp do szerszej grupy podmiotów (zwłaszcza odbiorców), co wpływa na ich interaktywność (wymianę informacji, poszerzenia wiedzy niejawną), a w konsekwencji jakość produktu, sprzedaż i zysk.

Ocena kapitału społecznego w świetle relacji sieciowych gospodarstw

Z punktu widzenia sieci jako miejsca tworzenia kapitału społecznego zidentyfikowane relacje wskazują na obecność kapitału pomostowego. Gospodarstwa, chcąc funkcjonować w grupach, kontaktują się z instytucjami, niezbędnymi w procesie nabywania uprawnień do dofinansowania, jak również z urzędami skarbowymi, bankami (tab. 2). Zauważalne są też inne prawidłowości. Po pierwsze, członkowie liczniejszych grup mieli ograniczoną liczbę relacji zewnętrznych (międzyor-

ganizacyjnych, zwłaszcza formalnych), w stosunku do mniejszych grup⁹. Świadczy to o większej izolacji relacji w sieciach o większej liczebności. Duże grupy w sieci zmniejszają gęstość relacji, tzn. mniej liczebne grupy utrzymują częściej relacje z otoczeniem (grupa mniej za nich załatwia). Z kolei większe grupy oszczędzają koszty utrzymania relacji swoich członków (grupa wyręcza ich w formalnych relacjach np. z bankami). Po drugie, w początkowym okresie tworzenia sieci z udziałem nowych grup występowało więcej relacji międzyorganizacyjnych niż z udziałem grup dojrzałych (ze stażem ponad trzyletnim). Po trzecie, szczególnie w zrzeszeniach zaobserwowano mniejszą różnorodność relacji międzyorganizacyjnych. Więcej kategorii relacji odnotowano w spółdzielniach, spółkach, co wskazuje na „zaawansowanie” tych sieci gospodarczych, które świadomie różnicują swoje relacje, angażując swoich członków do ich współtworzenia i rozwoju.

Podsumowanie

Uwzględniając podziały teoretyczne relacji w badanej sieci gospodarstw zrzeszonych z województwa małopolskiego można wyróżnić kilka istotnych zjawisk:

1. Liczne relacje sieciowe ujawniły się w grupach świeżo zarejestrowanych, co wynika głównie z liczebności i pilności problemów do rozwiązania na tym etapie rozwoju. Potwierdzono w ten sposób zapotrzebowanie na społeczny kapitał pomostowy.
2. W relacjach dominowały układy o dużej asymetrii władzy (układy zależne, hierarchiczne), co charakteryzuje dodatkowo zidentyfikowany kapitał społeczny. Układ zależny ujawnionych relacji sprawdza się długoterminowo, podkreśla to potrzebę bliskości podmiotów (rolnicy nie radzą sobie sami, stąd wchodzą w związki zależne), stabilność relacji, ale też wysoką złożoność przeprowadzanych w grupie transakcji.
3. Kapitał społeczny w perspektywie badanych relacji sieciowych jawi się jako „mocny”, oparty na długoterminowej strategii i systemie samokontroli, a także skłonny do większej wymiany informacji i efektywnego zarządzania wiedzą niejawną. Słabą stroną badanej sieci gospodarstw jest nieumiejętność tworzenia i wykorzystania relacji dzielenia się zasobami i zgrania pozycji, które zwiększyłyby wartość ich kapitału społecznego oraz podniosły konkurencyjność rynkową.
4. Zrzeszenia z branży owocowej i tytoniowej tworzą sieci pionowe zdominowane występowaniem relacji dostawca-odbiorca. U pozostałych uczestników przeważały relacje niezależne (producent-producent), tworzące sieci poziome.

Podsumowując, należy podkreślić istnienie przesłanek obecności kapitału pomostowego wśród badanych gospodarstw, co potwierdza występowanie pozytywnych procesów i osłabia dotychczasową tezę o przewadze kapitału wiążącego w rejonie południowo-wschodniej Polski.

Literatura

- Burt R.S. 1992: *Structural Holes: The Social Structure of Competition*, Harvard University Press, Cambridge, London.
- Chlebicka A., Fałkowski J., Łopaciuk-Goncaryk B. 2014: *Grupy producentów rolnych a kapitał społeczny – potencjalne zależności*, *Więś i Rolnictwo*, nr 3(164), 139.
- Chodyński A. 2010: *Sieci z udziałem organizacji niekomercyjnych*, [online], www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=10630&from=FBC, dostęp 26.05.2014.
- Ciesielski M. (red.). 2013: *Sieci w gospodarce*, PWE, 29-58.
- Czakon W. 2007: *Dynamika więzi międzyorganizacyjnych przedsiębiorstw*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, 25.
- Domagalska-Grędyś M. 2014: *Relacje sieciowe z udziałem grup producentów rolnych-identyfikacja i ocena zróżnicowania*, [w:] R. Borowiecki, T. Rojek (red.), *Współczesne formy relacji międzyorganizacyjnych. Współpraca – kooperacja – sieci*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, 147-156.
- Dyer J.H. 1997: *Effective Interfirm Collaboration: How Firm Minimize Transaction Value*, *Strategic Management Journal*, nr 18(7), 535-556.

⁹ Mniej liczebne grupy to wszelkie formy prawne poza zrzeszeniami. Zrzeszenia okazały się w badanej sieci największymi GPR (powyżej 200 członków).

- Gray B. 1989: *Collaborating: Finding Common Ground for Multiparty Problems*, Jossey-Bass Publisher, San Francisco, London.
- Knap-Stefanik A. 2010: *Nowe wyzwania w zarządzaniu. Elastyczne struktury organizacyjne i narzędzia teleinformatyczne*, [w:] *Zarządzanie zmianami*, Biuletyn POU, nr 5.
- Lopaciuk-Goncarczyk B. 2007: *Oddziaływanie kapitału społecznego korporacji na efektywność pracowników*, *Gospodarka Narodowa*, nr 1-2, 44.
- Niemczyk J., Stańczyk-Hugiet E., Jasiński B. 2012: *Sieci międzyorganizacyjne. Współczesne wyzwania dla teorii i praktyki zarządzania*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa, 25-31.
- Niemczyk J. 2006: *Wyróżniki, budowa i zachowania strategiczne układów outsourcingowych*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, 29-30.
- Nowacki F. 2014: *Przedsiębiorczość międzynarodowa a relacje sieciowe – wpływ na kształtowanie współpracy na rynku usług*, *Marketing i Rynek*, nr 11, 14.
- Tsai W., Ghoshal S. 1998: *Social capital and value creation: the role of intrafirm network*, *The Academy of Management Review*, vol. 41, no. 4, 464-476.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw*, Dz.U. z 2000 r., nr 88, poz. 983 z późn. zm.
- Zarycki T. 2008: *Dwa wymiary kapitału społecznego w kontekście polskim*, *Pomorski Przegląd Gospodarczy*, nr 2(37), 52.
- Wit B. de, Meyer R. 2007: *Synteza strategii*, PWE, Warszawa, 218-220.

Summary

The aim of the study was to identify the relationship with the network associated farms, indicative of the presence of bringing social capital. It was assumed that bridging social capital determine the external relations of members of agricultural producers. The basis for the analysis was a questionnaire with the leaders of the groups in the Malopolska province carried out in 2014. Taken into account in assessing the relationships among period of collaboration, legal forms of groups, industry, purpose and relationship of power. It was found that the period of cooperation in groups, the power relationship and the specialization network farms determine the type of relationship and are considered as bringing social capital.

Adres do korespondencji
dr hab. Marta Domagalska-Grędyś
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja
Instytut Ekonomiki i Zarządzania Przedsiębiorstwami
Al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków
tel. (12) 662 43 87
e-mail: rrdomaga@cyf-kr.edu.pl